

Zsebre raktam kezeim és lassú léptekkel mentem hazafelé. Helyenként lámpák fénye világított. Macskák futottak át az utcán. Kővér patkányok szaladgáltak a csatornák mellett. Egy helyen öt volt egymás mellett félkörben. Egy fekete patkánytömeg. Az orrukat felemelték, aztán újból a földet szagolgatták. Valamit kerestek. És a lámpa sárgás fényénél megláttam mit keresnek: egy vérfoltot, amely szétfolyt és beleégett az út kővébe. Mint egy fekete-vörös virág...

Fejem fel sem emeltem, tudtam hol vagyok: a Honkong-road sarkán.

És mert újból láttam az arcod, Csen-Lü, nem tudtam Fengnek szólani, amikor újból találkoztunk. Csak nézni tudtam. Ott ült, mint rendesen a lépcsőházban, pipált és fejét magasra emelve rámmosolygott: „Akarsz egy dollárt adni uram? Kibérelném Csen-Lü riksáját, ha adsz egy dollárt...”

Mit is mondhattam. Oly közel éreztem szívemhez még ezt a kocsit is. Zsebembe nyultam.

Feng sóváran vette el az ezüstpénzt, felkelt és hangtalanul elvándorlott anélkül, hogy rámnézett volna. Csak az utca másik oldalán állt meg határozatlanul, aztán egy alig észrevehető, de határozott mozdulattal egy pincébe ment. Tudtam jól, hogy ez mit jelent. Ismertem ezeket a pincéket. Egy egész dollár: ezért már szépet lehet álmodni. Az ópium leküzdhetetlen hatalom... Mást nem is várhattam.

Hogyan is lehetne — mondanád te — az életet kibírni, amikor kegyetlen biztonsággal tudjuk, hogy rövidesen valamely útszélen fekete-vörös virágban fejeződik majd be...?

Valahányszor arcod megjelenik előttem Csen-Lü, Sanghaira gondolok. Ez a város soha sem tudott az igazságról és az emberi méltóságról — csak a végtelen vérfolyamról.

Fordította: Vas Béla.

JOG ÉS ERŐSZAK

A jog és erőszak manapság ellentétes fogalmakat jelentenek. Pedig ha közelebről szemügyre vesszük őket, hamarosan kiderül, hogy az első a másodiknak egyenes leszármazottja.

Az állatvilágban előforduló konfliktusoknak — mondhatjuk — egyedüli elintézési módszere az erőszak. Az erősebb állat elmarja, megöli, megeszi a gyengébbet; egészen egyszerű példákkal bebizonyítható tény ez. Természetesnek fogjuk találni, hogy az ősember is erőszak alkalmazásával intézte el érdekkonfliktusait. Azokban a kisebb őshordákban, amelyekben az emberek — az illetékes tudósok kutatásai szerint — kezdetben éltek, bizonyára a nagyobb izomerő döntötte el, hogy kinek az akarata érvényesüljön. Egy későbbi fejlődési fokon az izomerőhöz bizonyos eszközöknek a használata is csatlakozik, sőt nagyrészt teljesen helyettesíti s ekkor az győz, akinek jobbak a fegyverei, vagy ügyesebben alkalmazza őket. A fegyverek feltűnésével a szellemi fölény is mind-

nagyobb szerepet kap s lassanként egészen átveszi a nyers erő szerepét.

A küzdelem végcélja közben állandóan ugyanaz marad: az t. i. hogy az egyik fél a neki okozott ártalom által kényszerüljön eredeti szándékát, vagy ellenállását feladni s így a másik fél igényei kielégítésének akadálya megszűnjön. Az erőszak akkor éri el a legalaposabbán ezt a célját, ha az ellenfelet tartósan elhárítja, tehát ha megöli. Így egyrészt az ellenfél soha többé nem veheti fel újra az ellenségeskedést, másrészt sorsa másokat is elriaszt attól, hogy példáját kövessék. Az ölési szándékot bizonyos megfontolások leszelídíthetik, megmásíthatják, pl. az a megfontolás, hogy az ellenséget hasznos szolgálatokra fel lehet használni, ha megfélemlítve életben marad. Ebben az esetben az erőszak a megölés helyett megelégszik azzal, hogy leigazza és meghódítja az ellenfelet. Ez az ellenség kímélésének kezdete; ilyenkor azonban a győzőnek számítani kell a legyőzött bosszúvágyára s ezzel csökkenti a saját biztonságát. Ez tehát az eredeti állapot, a nagyobb hatalomnak, a nyers, vagy intellektuálisan is támogatott erőszaknak az uralma. Ez a rezsím — mint tudjuk — a fejlődés folyamán megváltozott, amennyiben az erőszakból lassanként jog lett. Ezt a változást az tette lehetővé, hogy az egyes hatalmasnak nagyobb erejét, több egyesnek az egyesülése paralizálhatta, kiegyensúlyozhatta. Az erőszak tehát megtörhető egyesülés által s az egyesülteknek ez a hatalma tulajdonképen már jogot jelent az egyesnek a hatalmával, az egyesnek az erőszakával szemben.

A jog tehát — mint láthatjuk — egy közösségnek a hatalma. Még mindig erőszak ez, amely kész bárki ellen fordulni, aki ellene szegül; ugyanazokat a célokat követi s ugyanazokkal az eszközökkel dolgozik; ténylegesen csak az a különbség, hogy ez már nem az egyénnek, hanem a közösségnek az erőszaka.

Még egy feltétel is szükséges ehhez az átmenethez: az egyesülés tartós és állandó kell, hogy legyen. Mert ha csupán egy hatalmasnak a legyőzése a cél s a sikeres legyőzés után az egyesülés újra szétesne, akkor az akció csak nagyon rövid ideig tartó eredményt érne el. A legközelebb ugyanis, aki elég erősnek érezné magát, megint önkényuralomra törne s a játék így állandóan megismétlődne. A közösségnek tehát tartósnak és szervezettnek kell lennie, bizonyos előírásokat kell alkotnia — ezek a törvények — amelyek eljéjét veszik a rettegett fellázadásnak; az előírások betartására szervezeteket, hatóságokat kell teremtenie, hogy ezeket a törvényes előírásokat őrizték és gondoskodjanak a jogszerű erőszakos aktusok véghezviteléről (erre valók a mi társadalmunkban a törvényszékek és börtönök személyzete, rendőrök és csendőrök, stb.).

Az erőviszonyok mindaddig elég egyszerűek, amíg nagyjából egyenlő erős egyének közösségéről van szó. A közösségnek a törvényei határozzák azután meg, hogy a személyes szabadság mek-

kora mennyiségéről kell az egyesnek lemondani, hogy a békés együttélés biztosítható legyen. Az ilyen nyugalmi állapot azonban csak teóriában lehetséges, a valóságban komplikálódik a tényállás azáltal, hogy a közösség már kezdettől fogva nem egyforma hatalmú egyéneket foglal össze, pl. férfiakat és nőket, felnőtteket és gyermekeket, majd a háborúk következtében győzöket és legyőzötteket, akikből később urak és rabszolgák lesznek. A közösségben most a jog az egyenlőtlen hatalmi viszonyoknak a kifejezője lesz. A hatalmasok testére szabják s a leigázottaknak csak kevés jogot hagynak. A közösség jogviszonyait ezáltal két oldalról fenyegeti egyensúlyzavar. Egyrészt egyes hatalmasoknak az a kísérlete, hogy lerázzák magukról a mindenkire érvényes korlátozásokat s a joguralmat visszaváltoztassák erőszakuralomra; másrészt az elnyomottaknak az az állandó törekvése, hogy több hatalmat szerezzenek maguknak s ezt a törvények megváltoztatásával el is ismertessék. Ez az egyenlő jogokra való törekvési hajlam különösen akkor válik jelentőssé, ha a közösségben eltolódás áll be a hatalmi viszonyokat illetően, ami különféle gazdasági vagy történelmi momentumnak lehet a következménye. A jog azután vagy alkalmazkodik az új hatalmi viszonyokhoz, vagy pedig — és ez sokkal gyakoribb — az uralkodó hatalmi csoportok nem hajlandók a változást figyelembe venni, ami aztán lázadáshoz, tehát a jog időleges felfüggesztéséhez vezethet, valamint újabb erőszakpróbákhoz, amelyeknek befejezése után egy új jogrend lép életbe.

Láthatjuk tehát, hogy egy közösség keretein belüli érdekkonfliktusoknak erőszakos elintézését nem lehetett elkerülni.

Nézzük meg most, mi van egy közösség keretein kívül. Az emberiség története állandó sorozata a konfliktusoknak egy közösség és egy vagy több másik közösség között, kisebb és nagyobb egységek között, törzsek, országok, népek, birodalmak között és ezeket a konfliktusokat csaknem mindig a háború erőszakpróbája útján döntik el. Pedig a háború nem a legalkalmasabb eszköz ehhez, mert a hódítás eredménye rendszerint nem tartós; az új egységek megint szétesnek, az erőszakosan egyesített részek új konfliktus-helyzetet teremtenek, amik aztán megint erőszakos elintézését követelnek, pl. Osztrák-magyar monarchia. E tekintetben az emberiség történetében csak annyi változást látni, hogy az azelőtti számos, szinte folytonos kisháborúkat ritkább, de annál pusztítóbb nagyháborúk váltották fel. A háborúk kikerülése csak akkor lenne lehetséges, ha az emberek egy központi hatalmat létesítenének, amelyre aztán átruháznák a döntést minden konfliktus esetén. Ez azonban csak akkor érne valamit, ha egyidejűleg a szükséges hatalommal is felruháznák.

Az első ilyen praktikus kísérlet a történelemben a Népszövetség, amelynél azonban a második fontos feltétel nincsen teljesítve. A Népszövetségnek ugyanis saját hatalma nincs s nem is lehet, amíg a tagjai a saját hatalmukról, vagy annak legalább egy

részéről a Népszövetség javára le nem mondanak. Erre viszont manapság nincsen kilátás. Minden jel arra mutat, hogy ma még nem lehet a reális hatalmat az eszmék hatalmával pótolhatni.

Mindebből azt a fontos következtetést vonhatjuk le, hogy a jog, amely eredetileg nyers erőszak volt, ma sem mondhat le az erőszak segítségéről és alkalmazásáról. Ha mégis lemond róla, olyan helyzetbe kerül, mint pl. a Népszövetség, amely ugyan minden tagjára érvényes határozatot hozhat, de nincsen meg a hatalmi szervezete, az erőszakszervezete, a népszövetségi katonaság és a harci gépek, amelyek a határozatoknak érvényt szerezhetnének. Hiszen — mint Elie Faure teljes joggal figyelmeztet bennünket — Krisztus sem a béke szavaival üzte ki a templomból a kereskedőket...

Az államoknak sem szabad visszariadniok attól, hogy a saját részükről is erőszakkal védekezzenek — az értelem és a többség igazságos érdeke nevében — ha akár az egyénenként, akár a közösségekben, akár más közösségekben erőszaktünetek jelentkeznek. Hiszen ha a békeszerető, demokratikus államok leszerelnének s minden áron, kizárólag békés eszközökkel igyekeznének rendet teremteni a világban, az erőszakon alapuló regressziós államok pedig az erőszakot használnák ugyanerre a célra — mint ahogy ma tényleg azt is használják — akkor rövid időn belül az erőszakállamok teljesen leigáznák a demokrata államokat és viszszaülednének a jogrendből az erőszakrendbe. Egyes regressziós államokban ezt ma már meg is figyelhetjük.

A demokratikus kor a jogot ültette az emberek lelkébe az erőszak helyett. Az utóbbi években azonban az erőszak mindezt le akarja rombolni, amit előrehaladó történelmi korok felépítettek. A jog és erőszak viszonya veszedelmesen eltolódott az erőszak javára s az erőszak esetleges győzelme minden kulturális vívmányunkat fenyegeti. Egészen akut veszély ez, amely ellen védekezni kell. Fenn kell tehát minden erővel tartani a jog eszméjét és megőrzésének a vágyát az emberekben s ezen a téren úgy az államoknak, mint az embereknek a maguk életével kell példát mutatniok. Az élő példa egyúttal a legjobb morális hatóerő is. Ha az élő példa bizonyítja a demokratikus, jogi alapon álló rendszer pozitívabb voltát, akkor ez egyszersmint a legjobb propaganda is s ezáltal a leghatásosabb gátja a köztudatban az erőszak terjesztésének. A társadalom gazdasági hatóerői elvégzik a társadalmi formák változtatásának nagyobbik részét; az emberektől és szervezett alakulataiktól függ, hogy ez a legkisebb áldozattal s a folytonosság fenntartásával az emberi értékek átmentésével történjék és az emberi fejlődésben haladást, ne pedig kataklizmát jelentsen.

A jog és erőszak mai szembeállítására egyéni síkon azt jelenti, hogy az emberi lélekben már-már fejlődő közösségi érzést, amellyel a többség érdekének alá tudja vetni magát, aláadásal fenyegeti az egyéni ösztön-hullám, ahogy társadalmilag ugyanezzel fenyegeti az állam életének szervezett, meghatározott rendszerét a tekintélyi államok önkénye. Minden esetre mindannyiunknak kötelessége a

köztudat ébrentartása és demokratikus értelembeni nevelése. Az államoknak a feladata pedig: fenntartani a folytonosságot a jogon épülő társadalmi rend és egy eljövendő kor között.

A jugoszláviai magyar ifjuság tradíciója, valamint jelenlegi beállítottsága kapcsán is a jogrend pártján kell lenni az erőszakpárt helyett, de nem a semmittevő, gyáva, mindenbe már eleve is belenyugvó jogrend pártján, amely a saját jót felfogott érdekében hasonló erőszakos eszközöktől sem riad vissza, mint amilyenekkel ellenfelei támadják.

Schmidt János

A GUTENBERG-ALBUMBA

Ira: VÖRÖRMARTY MIHÁLY

*Majd, ha kifárad az éj s hazug álmok papjai szűnnek
S a kitörő napfény nem terem áltudományt;
Majd, ha kihull a kard az erőszak durva kezéből
S a szent béke korát nem cudarítja gyilok;
Majd, ha baromból s ördögből a népszaroló dús
S a nyomorú pór nép emberiségre javul;
Majd, ha világosság terjed ki keletre nyugatról
És áldozni tudó szív nemesíti az észet;
Majd, ha tanácsot tart a föld népsége magával
És eget ostromló hangokon összekiált,
S a zajból egy szó válik ki dörögve: „Igazság!”
S e rég' várt követét végre leküldi az ég:
Az lesz csak méltó diadal számodra, nevedhez
Méltó emlékjelt akkoron ad a világ!*

MI TÖRTÉNT KINÁBAN?

A 16-ik század derekán az északnyugati pusztákról lezúduló nomád mandzsu törzsek megdöntik a kínai nemzeti Ming-uralkodóházat. A hódító mandzsuk fegyveres sikereit elősegítette a Kinában az időben dúló belső harc. A Mukden falai alá érkező mandzsu harcosokat a kínai agrártartományokban ugyanazidőben fellángolt parasztzendülések elnyomására a kínai reakciós császári generálisok hívták segítségül. Az elnyomó rétegeknek ősrégi és mindmáig bő — bár kétes — sikerrel alkalmazott módszerével találkozunk itt. Napjainkban Franco spanyol tábornok olasz, német és marokkói arab zsoldos-seregekkel perzselteti föl a spanyol városokat és a halászfalvakban hálójukat fonó öreg katalánok házanépét, a baszk bányák, aragóniai hegyek, andaluziai kertek törzsökös spanyol-népét, Ferdinánd és Izabella katolikus, de most már köztársasági utódait mórokkal öleti Franco, a nemzeti szabadságjogokat védő, csaknem csupaszon védekező polgári népet. Egy kínai Franco — Vuszankvei tábornok — a 16-ik században, a ma is véresen szereplő Senszi és Sanszi tartományokban fellázadt parasztokat elnyomni hívja a mandzsukat. De a mandzsuk, miután elfoglalták a kínai Dózsa-seregektől Pekinget és a zendülő paraszttömegeket